

معرفی کتاب «به گذشته که برمی‌گردم»، خاطرات دکتر عزت‌الله خامسی

لیلا یارمحمدی الف*

الف مؤسسه مطالعات تاریخ پزشکی، طب ایرانی و مکمل، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران

تاریخ دریافت: آذر ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: دی ۱۴۰۴

فصل اول: تولد، کودکی و نوجوانی

این فصل به تبیین پیشینه خانوادگی و سال‌های ابتدایی زندگی دکتر عزت‌الله خامسی می‌پردازد و زمینه‌های شکل‌گیری شخصیت، ارزش‌ها و علایق اولیه او را ترسیم می‌کند.

فصل دوم: دانشکده دندان پزشکی دانشگاه تهران

در این بخش، دوران تحصیل او در دانشکده دندان پزشکی دانشگاه تهران بررسی می‌شود؛ دوره‌ای که با آشنایی با استادان برجسته، کسب مهارت‌های علمی و نخستین تجربیات حرفه‌ای همراه بوده است.

فصل سوم: خدمت نظام وظیفه

این فصل به دوره خدمت نظام وظیفه اختصاص دارد و نقش آن در گسترش تجربیات اجتماعی و حرفه‌ای دکتر خامسی و تعمیق روحیه مسئولیت‌پذیری او را توضیح می‌دهد.

فصل چهارم: اصفهان

در این فصل، فعالیت‌های آموزشی، درمانی و مدیریتی دکتر خامسی در اصفهان تحلیل می‌شود؛ دوره‌ای که سهم مهمی در تثبیت جایگاه حرفه‌ای او در حوزه دندان پزشکی و بهداشت عمومی داشت.

کتاب به گذشته که برمی‌گردم مجموعه خاطرات دکتر عزت‌الله خامسی، از چهره‌های برجسته دندان پزشکی و بهداشت عمومی ایران است. این اثر حاصل گفت‌وگویی چندساعته و مفصل می‌باشد که در آن شصت و شش سال فعالیت درمانی، بهداشتی و آموزشی و نیز هشتاد سال خاطرات شخصی و اجتماعی او روایت می‌شود. نگارش کتاب را دکتر سعید میرسعیدی، دندان پزشک و پژوهشگر فعال تاریخ دندان پزشکی، با سابقه چندین اثر منتشرشده در حوزه قاجار و دوره معاصر و دکتر ندا اسماعیلی بر عهده داشته‌اند. این کتاب در ۳۳۵ صفحه و در سال ۱۴۰۲ توسط نشر دندان به چاپ رسیده است (۱).

کتاب با مقدمه مؤلفان و سه یادداشت از استادان برجسته: دکتر اسماعیل سندوزی، دکتر علی محمد کلانتر و دکتر عباسعلی خادمی آغاز می‌شود. پس از آن، روز شمار زندگی دکتر خامسی و توضیحی کوتاه درباره نحوه انجام مصاحبه و ملاحظات اخلاقی رعایت‌شده در روند کار آمده است.

متن اصلی کتاب در پنج فصل تنظیم شده و بخشی جداگانه نیز به توضیح اصطلاحات به‌کاررفته در مصاحبه اختصاص دارد. در دو بخش پایانی، آلبوم تصاویر و اسناد و مدارک دکتر خامسی ارائه شده است.

Please cite this article as:

Yarmohammadi L. Introduction to the Book "When I look back at the past" – Memoirs of Dr. Ezzatollah Khamasi. Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine. 2026;16(4):1-4.

Copyright: ©Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

فصل پنجم: تحصیل در آمریکا، بازگشت به ایران و اقامت در تهران

این بخش از کتاب به تحصیلات تکمیلی او در ایالات متحده، آشنایی با الگوهای نوین مدیریتی و آموزشی و سپس بازگشت به ایران و ادامه فعالیت‌های علمی و اجرایی او در تهران می‌پردازد.

دکتر عزت‌الله خامسی (متولد ۱۳۱۰ در بروجرد) از برجسته‌ترین چهره‌های دندان پزشکی و بهداشت عمومی ایران است. او در سال ۱۳۲۸ وارد دانشکده دندان پزشکی دانشگاه تهران شد و در سال ۱۳۳۲ تحصیلات خود را به پایان رساند. پس از آن برای تکمیل دانش و مهارت‌های مدیریتی، دوره مدیریت بیمارستان و بهداشت عمومی را در تهران پشت سر گذاشت و سپس در دانشگاه آمریکایی بیروت (۱۹۶۰ تا ۱۹۶۱) و دانشگاه تگزاس در هیوستون (۱۹۸۰ تا ۱۹۸۱) به تحصیلات تکمیلی ادامه داد.

خامسی عضو چندین انجمن معتبر بین‌المللی از جمله انجمن دندان پزشکی آمریکا (ADA) و انجمن بیمارستان‌های آمریکا (AHA) بود و در کنار تدریس، مسئولیت‌های مهمی در دانشگاه‌های تهران و اصفهان بر عهده داشت؛ از جمله ریاست مرکز پزشکی فیض، مرکز پزشکی خورشید و اداره امور بیمارستان‌های دانشگاه اصفهان. یکی از مهم‌ترین اقدامات او، تأسیس دانشکده دندان پزشکی دانشگاه اصفهان در سال ۱۳۵۳ و ریاست آن تا سال ۱۳۵۷ است. او همچنین در سال‌های ۱۳۶۶ تا ۱۳۶۸ در جامعه دندان پزشکی ایران نقش مدیریتی مهمی داشت و پس از آن، در دانشگاه آزاد اسلامی و شورای بازنگری آموزش دندان پزشکی کشور به فعالیت ادامه داد.

کتاب به گذشته که برمی‌گردد بازتابی از تجربه‌ها و نگاه او به سیر تحول دندان پزشکی ایران است. یکی از بخش‌های مهم کتاب به تأسیس نخستین دانشکده دندان پزشکی ایران در دانشگاه تهران اختصاص دارد. خامسی این واقعه را نقطه عطفی در تاریخ پزشکی ایران می‌داند؛ نهادی که نقش اساسی در تربیت نسل جدید دندان‌پزشکان ایفا کرد و زمینه‌ساز گسترش آموزش عالی این رشته در سراسر کشور

شد. او تأکید می‌کند که ایجاد این دانشکده مسیر را برای تأسیس دانشکده‌های متعدد دندان پزشکی در دهه‌های بعد هموار کرد و یکی از مهم‌ترین دستاوردهای حرفه‌ای جامعه دندان پزشکی ایران بود.

خامسی در مرور سال‌های آغازین فعالیت حرفه‌ای خود به دشواری‌های جدی آن دوران اشاره می‌کند؛ دوره‌ای که کمبود تجهیزات، مواد اولیه و ابزارهای استاندارد از مهم‌ترین مشکلات دندان‌پزشکان به شمار می‌رفت. او توضیح می‌دهد که بسیاری از درمان‌ها با ابزارهای ابتدایی و روش‌های سنتی انجام می‌شد و تلاش برای حفظ کیفیت درمان، نیازمند پشتکار و خلاقیت فراوان بود. با وجود این شرایط، او توانست مطب شخصی خود را راه‌اندازی کند و به تدریج جایگاه حرفه‌ای خود را تثبیت نماید.

در بخشی دیگر، خامسی تأثیر جنگ ایران و عراق بر حوزه دندان پزشکی را روایت می‌کند. او توضیح می‌دهد که جنگ، کمبود تجهیزات پزشکی را تشدید کرد و بسیاری از مطب‌ها و بیمارستان‌ها با بحران جدی مواجه شدند. با این حال، دندان‌پزشکان نقش مهمی در درمان مجروحان و ارائه خدمات درمانی به مردم مناطق آسیب‌دیده بر عهده داشتند. خامسی معتقد است که مقاومت و فداکاری دندان‌پزشکان در این دوره یکی از فصل‌های مهم تاریخ این حرفه در ایران است.

یکی از محورهای مهم کتاب، بررسی روند تحولات علمی دندان پزشکی ایران است. خامسی به ورود تکنولوژی‌های نوین مانند ایمپلنت‌های دندان اشاره می‌کند و آن را یکی از مهم‌ترین تغییرات درمانی چند دهه اخیر می‌داند. به کارگیری ایمپلنت‌ها تحولی اساسی در جایگزینی دندان‌های از دست‌رفته ایجاد کرد و موجب ارتقای استانداردهای درمانی شد.

او همچنین از گسترش لیزردرمانی در ایران سخن می‌گوید؛ فناوری‌ای که در ابتدا به دلیل هزینه بالا محدود بود، اما بعدها فراگیر شد و جایگاهی ویژه در درمان‌های دندان پزشکی پیدا کرد. خامسی این پیشرفت‌ها را نتیجه ارتباطات علمی بین‌المللی و مشارکت فعال دندان‌پزشکان

بیمارستان‌ها علاوه بر ارائه خدمات تخصصی، به‌ویژه در جراحی دهان و فک و صورت، نقش آموزشی مهمی در تربیت نسل‌های جدید دندان‌پزشکان دارند.

او در ارزیابی چالش‌های امروز دندان‌پزشکی ایران به رقابت فزاینده در بازار خدمات دندان‌پزشکی اشاره می‌کند. خامسی معتقد است که تغییرات در الگوی تقاضا، دندان‌پزشکان را ملزم می‌کند تا علاوه بر مهارت‌های معمول، در حوزه خدمات زیبایی نیز توانمند باشند و خود را با استانداردهای جدید هماهنگ کنند.

در جمع‌بندی کتاب، خامسی چشم‌اندازی روشن برای آینده دندان‌پزشکی ایران ترسیم می‌کند. او بر ضرورت تحقیق و توسعه، به‌روزرسانی آموزش‌ها و رعایت استانداردهای بین‌المللی تأکید دارد و معتقد است که ایران ظرفیت تبدیل شدن به یکی از کشورهای پیشرفته در عرصه دندان‌پزشکی جهان را دارد.

با توجه به ماهیت خاطره‌نگارانه اثر، اشاره به شیوه‌های تأیید مطالب و اطمینان از تاریخ‌ها و اطلاعات ذکر شده می‌توانست به دقت بیشتر و شفافیت گزارش وقایع کمک کند.

کتاب به گذشته که برمی‌گردم، نه تنها روایت زندگی و تجربه‌های حرفه‌ای یک پیشکسوت برجسته است، بلکه منبعی معتبر برای مطالعه تاریخ دندان‌پزشکی ایران به شمار می‌رود. خامسی با نگاهی دقیق و صریح، تحولات علمی، اجتماعی و حرفه‌ای این رشته را بررسی می‌کند و تصویری جامع از چالش‌ها و دستاوردهای چند دهه اخیر ارائه می‌دهد. این کتاب می‌تواند برای دانشجویان، پژوهشگران و دندان‌پزشکان جوان راهنمای ارزشمندی باشد و فهم عمیق‌تری را از گذشته و مسیر آینده دندان‌پزشکی ایران در اختیار آنان بگذارد.

تضاد منافع

این مقاله هیچ تضاد منافی ندارد.

ایرانی در مجامع جهانی می‌داند و معتقد است که ایران امروز یکی از کشورهای پیشروی منطقه در دندان‌پزشکی است.

از دیگر موضوعات مهم مورد توجه خامسی، دسترسی مردم مناطق محروم به خدمات دندان‌پزشکی است. او معتقد است که یکی از چالش‌های اساسی نظام سلامت دهان در ایران، کمبود خدمات در مناطق روستایی و دورافتاده است. خامسی بر لزوم حضور دندان‌پزشکان در این مناطق، حتی به صورت خدمات رایگان یا کم‌هزینه، تأکید می‌کند و آن را وظیفه اخلاقی جامعه پزشکی می‌داند.

در بخش دیگر کتاب، خامسی به نقش انجمن‌های دندان‌پزشکی در ارتقای دانش و مهارت‌های حرفه‌ای اشاره می‌کند. او توضیح می‌دهد که پیش از شکل‌گیری انجمن‌های رسمی، دندان‌پزشکان امکان تبادل نظر نظام‌مند نداشتند و فعالیت حرفه‌ای تا حدی فردی و پراکنده بود. تأسیس انجمن دندان‌پزشکی ایران زمینه‌ساز برگزاری همایش‌ها، دوره‌های آموزشی و فعالیت‌های علمی منسجمی شد که نقشی مهم در رشد علمی این رشته ایفا کرد.

خامسی همچنین به رشد دندان‌پزشکی زیبایی در ایران اشاره می‌کند؛ حوزه‌ای که در دهه‌های اخیر با استقبال چشمگیر مردم مواجه شده است. او تحول تقاضا را یکی از عوامل اصلی رشد این شاخه می‌داند و معتقد است که توجه جامعه به زیبایی و بهداشت فردی موجب گسترش خدماتی مانند اصلاح لبخند، سفیدکردن و ایمپلنت شده است.

در ادامه، او به افزایش حضور زنان در دندان‌پزشکی ایران می‌پردازد. خامسی حضور گسترده زنان را یکی از دستاوردهای مهم چند دهه اخیر می‌داند و معتقد است که زنان توانسته‌اند در بسیاری از حوزه‌های علمی و حرفه‌ای دندان‌پزشکی به جایگاه‌های برجسته برسند.

در بخش دیگری، خامسی درباره تأسیس بیمارستان‌های تخصصی دندان‌پزشکی سخن می‌گوید و نقش این مراکز را در ارتقای آموزش و درمان بسیار مهم برمی‌شمارد. این

References

1. Mirsaeidi S, Esmaili N. When I look back at the past – Memoirs of Dr. Ezzatollah Khamasi. Tehran: Dandane Publications; 2024. [In Persian].